

Vyhodnotenie plnenia Koncepcie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru Košického samosprávneho kraja na obdobie rokov 2008 – 2015

Úvod a prezentácia koncepcie

Koncepcia starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru Košického samosprávneho kraja na obdobie rokov 2008 – 2015 bola schválená uznesením č. 409/2008 na 17. zasadnutí Zastupiteľstva KSK zo dňa 28. apríla 2008.

Hlavným zámerom koncepcie bolo vytvoriť priestor a podmienky pre zachovanie ľudovej kultúry vo svojom prirodzenom prostredí i v kultúrnom vedomí obyvateľstva a zároveň dosiahnuť, aby k tomuto účelu slúžila inštitucionálna báza samosprávneho kraja s osobitným zreteľom na koordináciu činností v tejto oblasti s cieľom:

- vytvorenia podmienok pre dlhodobú komplexnú ochranu, uchovávanie a rozvoj tradičnej ľudovej kultúry a jej odovzdávanie nasledujúcim generáciám
- zvyšovania historického a národného povedomia, zdravého lokálpatriotizmu a úcty k národnej, regionálnej a miestnej identite, posilnenia medzinárodnej spolupráce v oblasti výmeny kultúrnych hodnôt, informácií a skúseností.

Hodnotenie plnenia prioritných úloh a opatrení

Prioritné úlohy pri napĺňaní cieľov koncepcie boli sformulované s dôrazom na:

- zachovanie a rozvoj autentickej ľudovej kultúry
- zvyšovanie znalostnej úrovne v oblasti TLK, regionálnej a lokálnej histórie
- zlepšenie materiálno-technických podmienok
- koordináciu komplexného a jednotného postupu vo výchove a vzdelávaní.

Opatrenia s nadväznosťou na vytýčené ciele boli stanovené vo všeobecnosti pre samosprávu – Zastupiteľstvo KSK, pre Úrad KSK a konkrétne pre jednotlivé typy kultúrnych zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK.

Súčasne s prijatím tejto krajskej koncepcie bola schválená aj celoslovenská koncepcia, ktorá hlavne v prioritných úlohách prevzala viacero opatrení a tak sa časť úloh a opatrení dostala na patričnú úroveň, kde bolo možné ich optimálne riešiť.

4.4.1. - Zastupiteľstvo Košického samosprávneho kraja:

V tejto časti boli stanovené 4 všeobecné opatrenia.

- **Zaradiť tradičnú ľudovú kultúru medzi priority Plánu hospodárskeho a sociálneho rozvoja KSK**

Plnenie:

- Do strategických zámerov PHSR KSK na roky 2009 - 2015 boli zakotvené opatrenia na podporu tradičnej ľudovej kultúry predovšetkým so zreteľom na zlepšenie kvality služieb vo vidieckom turizme v prospech rozvoja vidieka (7.4.1.);
- V novom schválenom PHSR KSK na roky 2016 – 2022 sú zohľadnené požiadavky na podporu TLK, najmä v týchto strategických cieľoch:

Strategický cieľ č. 7 – Posilňovanie regionálnej identity rozvojom kultúrneho dedičstva so špecifickým cieľom č. 7. 1. – Zachovanie kultúrneho dedičstva s osobitným významom opatrení **7.1.14 – Podpora vedecko-výskumnej činnosti** (v tom aj oblasť TLK) a **7.1.16 – rozvoj tradičnej ľudovej kultúry;**

Strategický cieľ č. 1 – Posilňovanie regionálnej identity zastavením vytlačania pracovnej sily z trhu práce, špecifický cieľ 1. 3 – podpora tvorby nových pracovných miest v oblasti kreatívneho priemyslu – **opatrenie č. 1.3.10 – sieťovanie a podpora tradičných remesiel na území kraja;**

Strategický cieľ č. 2 - Posilňovanie regionálnej identity cestou rozvoja vidieka;

- **Schváliť 4 konkrétne projektové zámery**

Plnenie:

Zo štyroch zámerov bol splnený jeden, dva boli čiastočne a jeden zámer nebol splnený. Je potrebné poznamenať, že i keď projektové zámery boli spracované, ich reálne napĺňanie záviselo na aktuálnych výzvach v rámci Regionálneho operačného programu, ktorých zameranie sa oproti proklamovaným cieľom radikálne menilo. Pri tzv. mäkkých projektoch boli hlavnými zdrojmi programy cezhraničnej spolupráce, program Centrálna Európa, Nórsky a Švajčiarsky finančný mechanizmus a dotačné systémy príslušných rezortných ministerstiev. Ide o tieto projektové zámery:

- **„Konceptia jednotnej výchovy a vzdelávania v oblasti TLK KSK“**

Tento strategický zámer bol prevzatý z celoslovenskej koncepcie starostlivosti o TLK na obdobie rokov 2007–2014 s očakávaním riešenia zámeru z úrovne rezortu školstva a následne na nižších úrovniach riadenia. Vychádzajúc z vyhodnotenia plnenia úloh spomínanej celoštátnej koncepcie je možné konštatovať, že vytvorená medzirezortná expertná skupina posúdila úroveň sprostredkovávania informácií o TLK vo vzdelávacom systéme za nedostatočnú a predložila prostredníctvom Národného osvetového centra Ministerstvu školstva SR návrh na vypracovanie prierezovej témy „Regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra“. Ministerstvo tento návrh schválilo a štátny pedagogický ústav ho zaradil do štátneho vzdelávacieho programu už v školskom roku 2009/2010. Je zrejmé, uvádza sa v hodnotení, že schválenie tejto témy nerieši problematiku v plnom rozsahu a je iba začiatkom celého procesu. Na základných a stredných školách je totiž len málo odborníkov schopných vyučovať predmet s uvedenou prierezovou témou na dobrej odbornej úrovni, nehovoriac o nedostatku odbornej literatúry, ktorá by bola podporou vyučovania schválenej témy. Z uvedeného dôvodu bola časť tejto problematiky zapracovaná aj do strategických úloh novej celoštátnej koncepcie starostlivosti o TLK.

- **„Zriadenie Domu tradičnej ľudovej kultúry KSK“**

Tento zámer bol v priebehu sledovaného obdobia niekoľkokrát menený. Pôvodný koncept z roku 2008 rátať so zriadením Domu TLK v priestoroch komplexu budov na Strojárskej ulici. Zámer bol premietnutý do štúdie uskutočniteľnosti, ale následne sa celé zameranie využitia areálu menilo natoľko, že koncept stratil svoj pôvodný cieľ.

Keď v roku 2009 Košice získali titul Európske hlavné mesto kultúry 2013 - ideový zámer prevzalo mesto a proklamovalo zahrnúť ho do investičných projektov mesta v spolupráci s Domom ľudového tanca Vlada Urbana. Aj tu bolo viacero variant riešenia od rekonštrukcie a dostavby Základnej umeleckej školy Vlada Urbana až po umiestnenie Domu TLK v novovzniknutom komplexe Kasárne/Kulturpark, ktorý sa nakoniec realizoval.

Zrealizované riešenie však nenaplnilo pôvodné očakávania z technických, prevádzkových a finančných dôvodov, ktoré sú obmedzujúcim faktorom vo všetkých investíciách realizovaných z prioritnej osi 7. ROP Košice - EHMK 2013.

Napriek tomu je možné konštatovať, že infraštruktúra pre rozvoj rôznych foriem TLK v Košiciach je vytvorená, avšak nie je využívaná koordinovane v prospech rozvoja všetkých aktérov v tejto oblasti.

- „Zriadenie Domu ľudovej kultúry Gemera“

Košický samosprávny kraj podal projekt v roku 2009 v rámci regionálneho operačného programu na komplexnú obnovu objektu (sídla Gemerského osvetového strediska v Rožňave) s vyššie uvedeným názvom. Projekt bol schválený až v roku 2013 v rámci ROP (ERDF) – prioritná os 3 – Posilnenie kultúrneho potenciálu regiónu a rozvoj cestovného ruchu, opatrenie 3.1 Posilnenie kultúrneho potenciálu regiónov.

Cieľom projektu bolo revitalizovať národnú kultúrnu pamiatku so širokým využitím pre prezentáciu kultúrneho dedičstva, osvetu a kultúrno-poznávacieho cestovného ruchu. Špecifickým cieľom bolo rozšíriť škálu poskytovaných služieb GOS o remeselnícke dielne, kinokaviarne, stálu expozíciu „Tradičné ľudové remeslá na Gemeri“.

V oblasti TLK prioritnou úlohou projektu bolo vybudovať remeselnícke dielne. Stavebné práce boli realizované od 9/2013 do 12/2014. Celkové výdavky boli vo výške

1 123 756 EUR, celkové oprávnené výdavky 1 028 866 EUR, výška NFP 977 423 EUR, vlastné výdavky, t. j. neoprávnené výdavky vo výške 94 889,63 a 5 % z celkových oprávnených výdavkov. Budova bola skolaudovaná vo februári 2015 a verejnosti sprístupnená 9. apríla 2015. Keďže pôvodný projekt neriešil vnútorné vybavenie objektu, od polovice r. 2015 sa postupne doplňovali a zariaďovali jednotlivé časti podľa funkčného určenia. Prioritný dôraz bol kladený pritom na zariadenie remeselníckych dielní s dodržaním požiadaviek autenticity TLK. V súčasnosti je plne funkčná tkáčska dielňa (zariadená autentickým ľudovým nábytkom, tkáčskymi krosnami, detskými krosienkami v rôznych veľkostiach a množstvom drobných pomôcok a náradia na ďalšie textilné techniky, ako tkanie na ráme, pletenie na krosienkach, tkanie na dostičke, alebo paličkovanie čipiek a výroba cigánskej tkanice). Hrnčiarska dielňa je účelovo vybavená a plne funkčná pre výrobu keramiky. (V súčasnosti disponuje tromi elektrickými hrnčiarskymi kruhmi, elektrickou vypaľovacou pecou, rôznym náradím.) V ďalšom období bude postupne zariadená kulinárska – gastronomická dielňa, vrátane vybudovania tradičnej pece. Dokončenie zariaďovania interiéru podľa jednotlivých etáp je plánované do konca r. 2016 zo schváleného rozpočtu KSK.

- „Prezentácia TLK KSK v cezhraničnej spolupráci a výmene kultúrnych hodnôt so zahraničím“

Napriek skutočnosti, že výhradne takýto projektový zámer nebol schválený, keďže v sledovanom období s termínom pre tento zámer (r. 2008 – 2010) neboli vhodné výzvy grantových schém, je možné konštatovať, že prezentáciu hodnôt TLK v rámci cezhraničnej spolupráce veľmi úspešne realizujú využitím finančne menej náročných projektov prostredníctvom dotačného systému Ministerstva kultúry SR, Úradu vlády SR, resp. aj z vlastného rozpočtu jednotlivé kultúrne zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK - hlavne osvetové zariadenia, kultúrne centrá a múzeá. (Podrobnejšie viď plnenie opatrení pre kultúrne zariadenia.)

- **Podporiť vybrané folklórne kolektívy, združenia a iné subjekty prostredníctvom rozpočtov osvetových zariadení KSK**

Plnenie:

Vo finančnom mechanizme podpory a starostlivosti o TLK zastáva osobitné miesto financovanie folklórnych skupín mimoriadnej kvality s dlhoročnou tradíciou s prioritným významom pre prezentáciu kultúrnych hodnôt Košického samosprávneho kraja. V tejto oblasti zaznamenávame najväčšie disparity pri napĺňaní strategických cieľov a do budúcnosti bude potrebné vytvoriť účinnejšie a právne podložené nástroje na podporu ich tvorby a prezentácie kraja. V sledovanom období osobitnú podporu získali prostredníctvom kultúrnych zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK

- Folklórny súbor Zemplín, ktorý je organizačnou súčasťou Zemplínskeho osvetového strediska v Michalovciach a uchováva a šíri tradičné kultúrne hodnoty predovšetkým Zemplína;
- Folklórny súbor Železiar, financovanie ktorého bolo zabezpečované prostredníctvom Krajského osvetového strediska v Košiciach, neskôr Kultúrneho centra Košického samosprávneho kraja, so špecifickým uchovávaním a šírením kultúrnych hodnôt celého územia KSK, t. j. historických regiónov Abova, Spiša, Gemera i Zemplína. Po zrušení KC KSK je podpora pre FS Železiar zabezpečená na základe zmluvnej spolupráce s dôrazom na zviditeľnenie nehmotného kultúrneho dedičstva KSK na nadregionálnych a medzinárodných festivaloch TLK.

Obidva tieto folklórne súbory sa za niekoľko desaťročí svojej existencie vyprofilovali na špičkové kultúrne telesá, ktoré dosahujú úspechy doma i v zahraničí na úrovni porovnateľnej s profesionálnymi folklórnymi súbormi.

Snaha o komplexné riešenie tejto - pre všetky súbory nepriaznivej situácie, ktorá nastala po tom, ako väčšina z nich stratila svojho pôvodného zriaďovateľa bola prerokúvaná na rôznych úrovniach a vyústila do iniciatívy zakotviť túto problematiku do nového osvetového zákona, ktorý by umožnil osvetovým zariadeniam financovať prevádzkové náklady vybraných súborov. Táto snaha sa však nestretla s pochopením u tvorcov zákona a nebola doň zapracovaná z dôvodu nesúladu kompetencií a legislatívnych noriem.

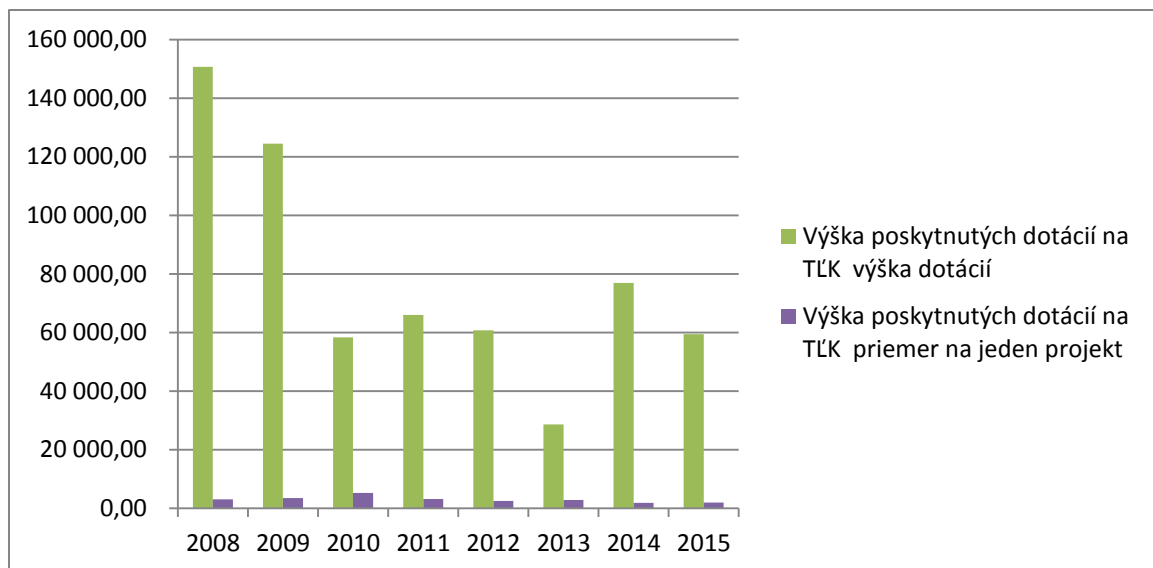
K plneniu tohto opatrenia je potrebné dodať, že osvetové zariadenia veľmi úzko spolupracujú s folklórnymi súbormi vo svojich územných teritóriách, pripravujú s metodikmi i vedúcimi folklórnych súborov dramaturgiu významných regionálnych festivalov na vysokej odbornej úrovni s cieľom zachovania autenticity prvkov folklórneho tanečného umenia a dávajú im príležitosť na honorovanú prezentáciu na aktivitách TLK v celom regióne KSK z rozpočtu kultúrnych zariadení. Okrem toho sú folklórne súbory v regióne finančne podporované v rámci dotačného systému KSK v zmysle **VZN č. 3/2006 o dotáciách** na základe ich žiadostí a čiastočne aj z dotačného systému v zmysle **VZN č. 9/2011 o poskytovaní dotácií v rámci programu Terra Incognita** (predovšetkým ak ide o honorované vystúpenia na podporených podujatiach). Podpora v rámci dotačného systému Košického samosprávneho kraja v oblasti TLK sa nezužuje iba na podporu folklórnych kolektívov, ale všeobecne sa podporia aktivity, ktoré svojim významom prispievajú k uchovávaniu, obnove, šíreniu hodnôt hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva v rámci starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru.

Prehľad poskytnutia dotácií KSK na podporu TLK za obdobie rokov 2008 – 2015

(výber z celkového počtu projektov, vrátane trvalo podporených významných kultúrno-spoločenských aktivít s tematikou TLK v rámci dotačného systému KSK v zmysle VZN č. 3/2006 - festivaly, obecné dni, trhy remesiel, doplnenie krojov, vydanie publikácií, CD nosičov a pod.)

Za sledované obdobie bolo podporených celkom 223 projektov v oblasti TLK v hodnote 625 098 €.

Rok schválenia	Počet projektov	Výška dotácií v €	Priemer na jeden projekt v €
2008	49	150 710,00	3 075,71
2009	36	124 398,00	3 455,50
2010	11	58 300,00	5 300,00
2011	21	66 000,00	3 142,86
2012	24	60 750,00	2 531,25
2013	10	28 640,00	2 864,00
2014	42	76 900,00	1 830,95
2015	30	59 400,00	1 980,00

TOP PODUJATIA (výber aktivít v oblasti TLK)
podporených v rámci programu Terra Incognita v zmysle VZN č. 9/2011

P.č.	Podujatie /miesto konania	2 012	2 013	2 014	2 015
1.	Pankuškové fašiangy /Krompachy	16 000,00	16 000,00	4 500,00	6 000,00
2.	Jánske ohne / Vinné	8 500,00	8 500,00	300,00	6 000,00
3.	Chlebom a vínom /Trebišov	10 000,00	19 000,00	4 500,00	0,00
4.	Koštovka jesene /Kráľovský Chlmec	12 000,00	14 500,00	0,00	0,00
5.	Jazda sv. Huberta /Betliar	8 000,00	13 000,00	3 000,00	0,00
6.	Margecianske fajnoty /Margecany	0,00	0,00	1 050,00	6 000,00
7.	Podhorod'ské slávnosti /Podhorod'	0,00	0,00	0,00	6 000,00
8.	Tokajské vinobranie /Čerhov	0,00	0,00	0,00	6 000,00
9.	Svätomartinský festival /Veľké Trakany	0,00	0,00	1 500,00	0,00
Spolu:		54 500	71 000	14 850	30 000

Jánske ohne - Vinné

Koštovka jesene – Kráľovský Chlmec

- **Zriaďiť Kultúrne centrum Údolie Bodvy so sídlom v Moldave nad Bodvou.**

Plnenie:

Kultúrne centrum Údolia Bodvy a Rudohoria bolo zriadené k 1. 1. 2009 na základe uznesenia Zastupiteľstva KSK č. 523/2008 zo dňa 27. 10. 2008.

4.1.2 – Úrad KSK

V rámci Úradu KSK boli stanovené osobitné opatrenia pre odvetvie kultúry a odvetvie školstva.

4.1.2.1. - Odbor kultúry Úradu KSK

Pre odvetvie kultúry bolo stanovených 8 opatrení:

- **Spracovať projekty uvedené v bode 4.4.1. a zabezpečiť ich finančné krytie v rozpočte odvetvia kultúry**

Plnenie:

Vid' plnenie vyššie pri bode 4.4.1. všeobecné opatrenia stanovené Zastupiteľstvu KSK – projektové zámery.

- **Vydať nové zriaďovateľské listiny pre zariadenia kultúry so zreteľom na úlohy vyplývajúce z koncepcie**

Plnenie:

V roku 2009 boli vydané nové zriaďovateľské listiny pre kultúrne zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK. Do predmetu činnosti bola zakotvená pre osvetové zariadenia a kultúrne centrá oblasť TLK v podobe predovšetkým „uchovávanía, ochraňovania a sprístupňovania hodnôt TLK; napomáhania a metodického usmerňovania rozvoja kultúry v podmienkach miest a obcí“; pre regionálne knižnice s povinnosťou „odborne spracúvať a sprístupňovať súbežnú regionálnu bibliografiu a plniť úlohy spojené s bibliografickou činnosťou v regióne“ a pre múzeá stanovené úlohy vo všeobecnosti v záujme budovania zbierkového fondu hmotných dokumentov, ktoré tvoria súčasť kultúrneho dedičstva. V sledovanom období došlo aj k niektorým zmenám, a to k zlúčeniu pôvodného Vlastivedného múzea v Trebišove a Regionálneho osvetového strediska v Trebišove do spoločného kultúrneho zariadenia s názvom Múzeum a Kultúrne centrum južného Zemplína k 1. 1. 2012 s vymedzením osobitne v predmete činnosti oblasť vedecko-výskumnej činnosti so zameraním na oblasť národopisu, dejiny poľnohospodárstva na východnom Slovensku, na históriu a súčasnosť tokajského vinohradníctva a vinárstva. Ďalšia zmena sa týkala Krajského osvetového strediska (KOS), ktoré bolo k 1. 1. 2011 pretransformované na Kultúrne centrum Košického samosprávneho kraja s doplnením pôvodného predmetu činnosti s krajskou pôsobnosťou o úlohy a činnosti, ktoré súviseli s implementáciou strategického a rozvojového programu KSK na podporu projektu Európske hlavné mesto kultúry Košice – 2013 s názvom Terra Incognita. KC KSK bolo zrušené k 31. 12. 2014 s tým, že program Terra Incognita bol delegovaný do kompetencie Krajskej organizácie cestovného ruchu – Košický kraj (KOCR) a oblasť osvetovej činnosti - súčasťou ktorej je aj oblasť TLK - do kompetencie Kultúrneho centra Údolia Bodvy a Rudohoria.

- **Zabezpečiť systematické zlepšovanie MTZ TLK**

Plnenie:

V sledovanom období najvýraznejšie zlepšovanie materiálno-technického zabezpečenia TLK bolo pri realizácii projektov:

- **Domu tradičnej kultúry Gemera** v Rožňave (viď podrobný popis vyššie v časti 4.4.1.).

- **Dom remesiel** v Košiciach na Hrnčiarskej ulici (VSM)

- výstavba bola zrealizovaná v rámci investičných projektov EHMK – Košice 2013 ako súčasť projektu Otvorená zóna - Ulička remesiel – lapidárium (VSM). Predmetný projekt bol implementovaný investorom Košickým samosprávnym krajom v rámci opatrenia 7.1 prioritnej osi 7 „Európske hlavné mesto kultúry - Košice 2013“ Regionálneho operačného programu a boli spolufinancované Európskou úniou vo výške 85% z Európskeho fondu regionálneho rozvoja a vo výške 10% zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

Novovytvorený priestor prepája areál Katovej bašty s domom a areálom tradičných remesiel, ktorý je novým príťažlivým kultúrnym stánkom Východoslovenského múzea v Košiciach s pravidelnými výstavami, rozširujúcimi uchovávanie a rozvíjanie dávnych tradícií. Vytvorila sa expozícia historických remesiel s galériou a prezentáciou ojedinelých stredovekých archeologických nálezov so zaujímavými výstavami ako napr.: Príbehy rozprávané hlinou, Tvoríme z hliny, Historické fajky a pod.

Veľmi úspešná bola realizácia projektov (v rokoch 2012-2013) na základe výzvy programu Terra Incognita, ktorá bola zameraná aj **na podporu drobnej infraštruktúry** pre aktívne a kultúrno-poznávacie formy cestovného ruchu so zámerom zvýšiť kvalitu poskytovaných služieb vo vymedzených cieľových miestach. ako napr.:

- Ukážková dielňa tradičného drevorezbárstva v Krásnohorskej Dlhej Lúke
- Verejné osvetlenie areálu pivníc v Malom Horeši
- Výstavba Tanečného humna vo Veľkých Trakanoch
- 730 ročná Tibava – križovatka gotickej a vínnej cesty
- Hrad nad Vinným – cieľ gotickej, vínnej a železnej cesty

Ďalšie podporené projekty v záujme rozšírenia materiálno-technického zabezpečenia oblasti TLK

- Moderný hámor – skanzen v Štítniku
- Múzeum tradičnej ľudovej kultúry Rejdová

K zlepšeniu MTZ TLK v značnej miere prispieva dotačný systém KSK pre rôzne folklórne zoskupenia pri doplnení predovšetkým krojovej základne na základe ich žiadostí.

- **Zabezpečiť realizáciu prieskumu rómskeho folklóru v kraji**

Plnenie:

Prieskum rómskeho folklóru v kraji sa realizoval niekoľkými vybranými projektmi príslušných osvetových zariadení.

V roku 2015 Gemerské osvetové stredisko realizovalo terénny výskum rómskych ľudových tancov z doteraz málo, alebo vôbec nepreskúmanej časti Gemera (ako napr. Krásnohorské Podhradie, Brzotín, Slavec, Čoltovo a Kunová Teplica). Cieľom terénnych výskumov bolo zmapovať rôznorodosť ľudových tancov Rómov na Gemi a doplniť údaje z takých lokalít, kde dokumentácia rómskych ľudových tancov zatiaľ nebola spracovaná. Realizácia výskumu prebiehala v období, kedy ešte najstarší potomkovia tzv. „slávnych rómskych hudobných rodín“ dokázali poskytnúť dôveryhodné informácie o ich tancoch a spoločenskom živote. Oslovení boli priamymi svedkami spoločenskej zmeny, ktorú zapríčinila druhá svetová vojna. Preto bolo potrebné zdokumentovať ich svedectvá, aby bolo nazbieraných čo najviac informácií o období, ktoré môžu upadnúť do zabudnutia. V rámci projektu oslovili odborní zamestnanci GOS najstarších rómskych obyvateľov vo vytýčených lokalitách, zapojili romológov, odborníkov a choreografov, robili videozáznam cigánskych čardášov a zozbierali fotodokumentáciu. Výsledkom výskumu je vznik novej choreografie s názvom „Gemerský cigánsky čardáš“, v ktorej sa objavujú všetky zdokumentované tanečné motívy, ktoré predviedli oslovení Rómovia. Odborný posudok a digitalizácia môžu slúžiť ako pomocný materiál pri vzniku nových kultúrnych programov a zároveň zvyšujú pocit jedinečnosti gemerských Rómov. Veľkým prínosom projektu je predovšetkým to, že dokáže priblížiť kultúru Rómov pre verejnosť nielen na lokálnej úrovni, ale aj v širšom spektre.

Snaha o realizáciu komplexného odborného výskumu narazila na problém nedostatočného zachovania nehmotného kultúrneho dedičstva u rómskeho etnika a nedostatku odborníkov, ktorí by dokázali posúdiť autenticitu zachovalých a tradovaných prvkov.

Poznamenávame, že v rámci regiónu sa konajú aktivity so zameraním na rómsku tradičnú kultúru, ako napr.: krajský festival rómskej kultúry „Mulatós Romale“ v Kráľovskom Chlmci; Kultúrny tábor pre rómske deti v organizácii Kultúrneho centra Abova.

Profesionálnym kultúrnym zariadením pre zachovanie, starostlivosť a šírenie rómskej kultúry spevom, hudbou, tancom a hovoreným slovom je jediné divadlo svojho druhu na Slovensku - Divadlo Romathan v Košiciach. Vo svojom repertoári majú vynikajúce predstavenia, ktorými šíria dedičstvo TLK, ako napr.: Čertovský čapáš, Cimbal, tanec, husličky, Cigánsky tábor – Romano Lagros, Neželané puto lásky, Ohnivé husle. Vďaka finančnej dotácii z Úradu vlády SR na Projekt „Prezentácia rómskej kultúry v mestách a osadách SR a EÚ“ uskutočnili v roku 2015 viacero zájazdov do regiónov vzdialenejších od miesta svojho domovského pôsobenia. V sledovanom období prezentovali rómsku kultúru aj priamo na pôde Európskeho parlamentu, ale i v Čechách, Maďarsku, na Ukrajine aj v iných regiónoch Slovenska.

- **Prijat' opatrenia na oživenia národnostnej kultúry v južnej časti územia regiónu Rožňavy**

Plnenie:

V Gemerskom osvetovom stredisku bolo vytvorené nové pracovné miesto pre túto agendu a realizovaním tohto opatrenia sa výrazne zlepšila kvantita ale aj kvalita pripravovaných aktivít.

V projekte s názvom „Ukáž mi kde bývaš a ja Ti poviem kto si“ Gemerské osvetové stredisko zrealizovalo výskum obcí v okrese Rožňava, v ktorých prevláda maďarská kultúra. Výskum bol pôvodne naplánovaný s cieľom vytvorenia kreatívneho softvéru v podobe interaktívnej mapy regiónu, ktorému však predchádza rozsiahly terénny výskum. Náplňou výskumu bolo mapovanie základných materiálnych a hmotných prvkov obce. V roku 2015 to boli obce s prevažujúcou maďarskou menšinovou kultúrou: Drnava, Rudná, Meliata, Silická Brezová, Slavec a Kunová Teplica.

V rámci vyhodnotenia terénneho výskumu bol spracovaný prepis, ktorý slúži ako základ na ďalšie použitie pre realizáciu interaktívnej mapy, ale zároveň slúži ako dobrý materiál pre orientovanie sa v rámci kultúrneho dedičstva uvedených obcí.

- **Spracovať návrh na zriadenie Kultúrneho a informačného centra Údolia Bodvy so sídlom v Moldave nad Bodvou**

Plnenie:

Kultúrne centrum Údolia Bodvy a Rudohoria bolo zriadené ku dňu 1. 1. 2009 s predmetom zabezpečenia osvetovej činnosti v regióne Údolia Bodvy a Rudohoria. Po zrušení KC KSK bol rozšírený predmet činnosti KCÚBaR ku dňu 1. 1. 2015 jednak z titulu zabezpečenia všeobecnej kultúrno-osvetovej činnosti aj vo vymedzených obciach v regióne Košice – okolie a v meste Košice a delegovaná krajská pôsobnosť s osobitným zreteľom na vznik pracoviska v Košiciach ako súčasť kultúrneho centra, ktoré o. i. plní úlohy a vystupuje ako **koordináčné stredisko pre oblasť TLK s krajskou pôsobnosťou**.

Súčasne s touto úlohou bolo zriadené k 1. 1. 2009 pre druhú časť okresu aj Kultúrne centrum Abova so sídlom v Bidovciach na základe uznesenia č. 522/2008 Zastupiteľstva KSK zo dňa 27. 10. 2008.

Realizáciou týchto opatrení sa výrazne zlepšila kvalita kultúrnych služieb a starostlivosť o rozvoj tradičnej ľudovej kultúry v uvedených spádových územiach a odstránila sa disparita v nerovnomernom poskytovaní kultúrnych služieb vo verejnom záujme.

- **Podporovať a usmerňovať činnosť Domov TLK v regiónoch kraja**

Plnenie:

Odbornú metodickú pomoc v oblasti folklóru a remesiel spravidla poskytujú v obmedzenej miere etnografické pracoviská múzeí KSK, resp. na začiatku sledovaného obdobia tejto koncepcie poskytovali (na požiadanie a podľa finančných možností) aj folkloristi evidovaní v lektorskom zbore Krajského osvetového strediska. (Po zániku KOS prestal fungovať lektorský zbor folkloristov). V rokoch 2011 – 2014 táto úloha prislúchala Kultúrnemu centru KSK, ale vzhľadom na časté zmeny v riadiacej funkcii organizácie (za štyri roky sa vystriedali traja riaditelia), táto metodická úloha za existencie KC KSK nedosiahla požadovanú krajskú platformu. Metodické poradenstvo v tomto čase čiastočne plnil Folklórny súbor Železiar na základe zmluvného vzťahu s KC KSK a Folklórny súbor Zemplín – ako súčasť Zemplínskeho osvetového strediska v Michalovciach.

Výraznejšia zmena nastala v koordinácii aktivít TLK a metodickom poradenstve od 1. 1. 2015 priradením krajskej pôsobnosti v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti, vrátane TLK - po zrušení KC KSK - Kultúrnemu centru Údolia Bodvy a Rudohoria (KCÚBaR). Hlavným cieľom KCÚBaR bolo v roku 2015 vytvoriť platformy pre rozvoj tradičnej ľudovej kultúry (prioritne v oblasti folklóru) v prvej etape za regióny mesta Košice a Košice-okolie a v ďalšej etape (od roku 2016) postupne v celom regióne Košického samosprávneho kraja.

Po ukončení rekonštrukcie Domu tradičnej kultúry Gemera v Rožňave tiež evidujeme výraznú zmenu v oblasti metodických stretnutí aj pre remeselnícke aktivity krajského významu - vďaka novému „Domu TK Gemera“ s vytvorenými podmienkami pre prezentáciu tradičných remesiel a prístupu zamestnancov GOS na vysokej odbornej úrovni pri obnove, šírení a uchovávaní nehmotného kultúrneho dedičstva regiónu. Gemerské osvetové stredisko odštartovalo interaktívne vzdelávacie programy TLK v remeselníckej dielni s hlavným cieľom prezentovania ľudovej kultúry, zachovania tradícií a oživenia zvykov predkov.

V rámci uchovávania a prezentácie remesiel dostáva patričný priestor aj unikátna štítnická paličkovaná čipka.

V metodickom usmerňovaní aktivít TLK osobitný význam kladieme na spoluprácu medzi Ústredím ľudovej umeleckej výroby (ÚĽUV) a Košickým samosprávnym krajom, ktorá vyústila podpísaním Memoranda dňa 14. 8. 2014. Obe strany v nej deklarujú záujem o spoluprácu v oblasti tradičnej a súčasnej ľudovej umeleckej výroby regiónu Košického samosprávneho kraja, a to najmä prostredníctvom tvorby, prezentácie a rozvoja kultúrnych hodnôt a kultúrnych aktivít, ako aj rozvoja výchovy a vzdelávania. Zámerom spolupráce je realizovať projekty, zamerané na starostlivosť o ľudovo-umeleckú výrobu regiónu, podporu odbytu ľudových umeleckých výrobkov, dokumentovanie a výskum ľudovej umeleckej výroby v regióne. K zintenzívneniu spolupráce v značnej miere prispelo otvorenie Regionálneho centra ÚĽUV v Košiciach v prvom polroku 2015.

Prvým úspešným spoločným projektom bol cyklus vzdelávacích podujatí v oblasti tradičnej kultúry pre odborných zamestnancov kultúrnych zariadení KSK „Tradičné ľudové remeslá – teória a prax“ formou prednášok, prezentácií, praktických ukážok a prezentácie tkáčskej techniky i výroby a hrnčiarskej techniky i výroby.

Spolupráca medzi KSK a ÚĽUV sa v roku 2016 zintenzívnila. Jednak pri konzultácii vybraných organizačných záležitostí z príležitosti Medzinárodného tkáčskeho sympózia, ktoré organizuje ÚĽUV koncom júna 2016 v Košiciach a tiež pri zmapovaní regionálnych značiek produktov z Košického samosprávneho kraja v záujme ich postupnej prezentácie aj v ostatných regiónoch Slovenska pri revitalizácii špecializovaných predajní ÚĽUV.

V roku 2016 sa podarilo zrealizovať spoločný zámer spájania aktivít odvetvia kultúry a odvetvia sociálnych vecí cez nevšedný projekt „Tvorivý domov“, cieľom ktorého bolo

prezentovať zaujímavé a originálne ručne zhotovené výrobky s uplatnením špecifických prvkov tradičnej ľudovej kultúry nášho kraja v rámci ergoterapie pre klientov Domovov sociálnych služieb z Košického kraja. Do projektu sa zapájalo 9 zariadení, 25 autorov spolu so 44 prácami (napr.: šperky, tašky, dekoratívne vankúše, reliéfy z keramiky, krojované bábiky, výšivky a pod.)

- **Na základe komparatívneho sociálno-psychologického prieskumu o príčinách a podmienkach tvorby a udržania kladného vzťahu k folklóru v Maďarsku a na Slovensku vypracovať štúdiu a jej výsledky zaviesť do praxe osvetových zariadení**

Plnenie:

Štúdia v predmetnej veci v hodnotenom období nebola vypracovaná, keďže neboli vypísané vhodné grantové schémy na realizáciu spoločných projektov HU/SK, ale pokroky v záujme udržania kladného vzťahu k folklóru evidujeme. Sociálno-psychologické prieskumy v oblasti TLK sú finančne náročné. Predpokladáme, že nový platný Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja KSK na roky 2016 – 2022, v ktorom sú schválené konkrétne opatrenia v rámci strategického cieľa č. 7 aj s finančnou alokáciou pre celé obdobie platnosti PHSR, prispeje k výraznému posunu pri realizácii náročných výskumných a podporných aktivít v oblasti TLK. Je potrebné konštatovať aj značný posun k udržaniu kladného vzťahu k folklóru, ktorý zaznamenávame v celom regióne v rámci novších trendov realizáciou tzv. tanečných domov. Tie sú určené pre širokú verejnosť s cieľom vyplniť priestor pre tých, ktorí inklinujú k našej ľudovej kultúre a pritom nemusia byť členmi žiadneho folklórneho súboru, či skupiny. Najaktívnejšie fungujú tanečné domy v Košiciach. Keď pri hodnotení vychádzame z aktivít, ktoré realizujú kultúrne zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK, tak prvenstvo patrí kultúrnemu centru s krajskou pôsobnosťou (KCÚBaR), ktoré v roku 2015 realizovalo 8 tanečných domov so zapojením folklórnych súborov z regiónu mesta Košice a Košice okolie. V záujme zachovania autenticity pri výučbe folklóru nezastupiteľné miesto zohrávajú školiace a vzdelávacie semináre, ktoré zabezpečovalo KCÚBaR v roku 2015 v rámci cyklu odborných seminárov pre vedúcich predovšetkým detských folklórnych súborov z celého regiónu s lektormi vysokej školy tanečného umenia z Budapešti. Vyvrcholením folklórnych aktivít v rámci krajskej pôsobnosti bola nesúťažná prehliadka choreografickej tvorby folklórnych súborov Košického kraja pod názvom Essencia – antológia folklóru, v ktorom vystúpilo 9 súborov s následným rozborovým seminárom hodnotenia prevedených choreografií odbornou porotou zo Slovenska i Maďarska.

4.1.2.2. - Odbor školstva Úradu KSK

Pre odvetvie školstva boli stanovené 3 opatrenia:

- **Podieľať sa na spracovaní a realizácii**
 1. projektu „Jednotná koncepcia výchovy a vzdelávania v oblasti TLK“
 2. transferu informácií z oblasti regionálnej histórie, literárnej tvorby do obsahu učiva

Plnenie:

Plnenie podrobnejšie uvádzame vyššie pri hodnotení všeobecných opatrení Zastupiteľstvu KSK (4.4.1) s poznámkou, že spolupráca s Metodicko-pedagogickým centrom v Košiciach v sledovanom období v danej oblasti nebola aktívna, keďže celý proces realizácie výchovno-vzdelávacieho procesu v oblasti TLK je v štádiu ďalšieho riešenia z úrovne MŠ SR (zatiaľ bolo schválené iba zaradenie regionálnej výchovy a TLK do výchovno-vzdelávacieho procesu škôl bez ďalších súvisiacich záležitostí – stále absentuje odborná literatúra, dostatočná odbornosť pre oblasť TLK v školskom systéme atď.). Ale poznamenávame, že regionálne knižnice v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK priamo spolupracujú so základnými a strednými školami vo svojom území. Knižnice pravidelne realizujú pre žiakov základných škôl a študentov stredných škôl skupinové exkurzie na rôzne prezentácie z regionálnych bibliografických fondov v regionálnych oddeleniach knižníc (viac viď v časti hodnotenia regionálnych knižníc, múzeí, osvetových zariadení).

• Prehodnotiť možnosti zriaďovania učebných odborov súvisiacich s TLK

Plnenie:

KSK stanovuje všeobecne záväzným nariadením počty tried 1. ročníkov pre prijímacie konanie na stredných školách v územnej pôsobnosti v súlade s potrebami trhu práce. V rámci materiálu Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny „Určovanie dodatočnej potreby trhu práce v roku ukončenia štúdia žiakov prijatých do 1. ročníka v školskom roku 2017/2018“ (*pozn.: aktuálne sa pripravuje materiál pre uvedený školský rok*) neboli identifikované odbory pre prax so zameraním na TLK. Z toho dôvodu sa v súčasnosti neuvažuje so spracovaním návrhu na experiment v súlade so zákonom 245/2008 Z. Z., ktorým by bol na overovania zaradený takto koncipovaný odbor.

TLK je súčasťou odborov na konzervatóriách – hudba tanec spev. Nový študijný odbor, v rámci ktorého je aj Ľudový odev, je na ŠÚV v Košiciach (Škola úžitkového výtvarníctva) v ponuke od školského roka 2016/2017 pod názvom odevný dizajn.

Praktická realizácia sa preklapila do pilotných projektov. Z iniciatívy odboru kultúry a odboru školstva OŠ sa v roku 2013 zrealizovala úloha Aplikácia prvkov TLK na textil v rámci odevného dizajnu v spolupráci so Spojenou školou na Gemerskej ul. v Košiciach. V rámci projektu, vznikli nápadité časti odevu, ako napr. aplikácia známeho motívu z pozdišovskej keramiky - tanečného páru tancujúceho karičku – na vrchné ošatenie.- sieťotlačou ale aj ručným batikovaním. Tieto návrhy boli predstavené na viacerých výstavách napr. aj na námestí v Bruseli v rámci prezentácie krajov Slovenska.

• Spracovať návrh pre Ministerstvo školstva SR na zaradenie TLK do nepovinne voliteľných predmetov

Plnenie:

Úloha bola splnená zaslaním návrhu a pripomienok k návrhu nového školského zákona a Koncepcie starostlivosti o TLK v podmienkach SR. Časť problematiky zohľadňujú ustanovenia nového školského zákona.

4.1.2.3. - zariadenia kultúry v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK

V rámci hodnotenia osobitný význam majú opatrenia, ktoré boli prijaté pre jednotlivé typy kultúrnych zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK - pre regionálne osvetové zariadenia, pre múzeá a regionálne knižnice.

4.1.2.3.1. - regionálne osvetové zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK:

V zriaďovateľskej pôsobnosti Košického samosprávneho kraja je sedem organizácií pre kultúrno-osvetovú činnosť: Gemerské osvetové stredisko v Rožňave (GOS), Zemplínske osvetové stredisko v Michalovciach (ZOS), Spišské osvetové stredisko v Spišskej Novej Vsi (SOS) – tieto tri osvetové strediská prešli v roku 2002 zo zákona pod zriaďovateľskú pôsobnosť KSK; ďalej tri kultúrne centrá, ktoré vznikli v r. 2006 a 2009, a to Kultúrne centrum Abova v Bidovciach (KCA - 2009), Kultúrne centrum Údolia Bodvy a Rudohoria v Moldave nad Bodvou (KCÚBaR - 2009), Kultúrne centrum Medzibodrožia a Použia v Kráľovskom Chlmci (KCMaP - 2006) – trojzložkové kultúrne zariadenie; a zlúčením dvoch kultúrnych zariadení vzniklo v roku 2012 Múzeum a Kultúrne centrum južného Zemplína v Trebišove (MaKCJZ).

- **Rozpracovať Konceptiu starostlivosti o TLK na podmienky regiónov, vrátane opatrení na pozdvihnutie úrovne festivalov**

Plnenie:

Jednotlivé zariadenia pre kultúrno-osvetovú činnosť si rozpracovali Konceptiu starostlivosti o TLK na vlastné podmienky so zreteľom na regionálne špecifiká v rámci svojho spádového územia. Prijaté opatrenia pravidelne každoročne hodnotia pri rozboroch hospodárskej činnosti organizácie. Môžeme konštatovať, že úroveň festivalov sa výrazne zlepšila, hlavne z pohľadu dramaturgie programov, prezentácií ľudových remesiel a zabezpečenia sprievodných aktivít. V sledovanom období vznikali aj nové festivaly, ktoré svojim charakterom podporujú kultúrny turizmus predovšetkým vďaka rozšíreniu programov o zážitkové aktivity v spojení s gastronómiou – prezentáciou regionálnych špecialít, školami tanca a tancovačkami pre verejnosť, možnosťou vyskúšať si tradičné remeslá, tvorivé dielne – vytvoriť si vlastný suvení a pod. Odbornosť v záujme zachovania autenticity prvkov TLK v rámci programov garantujú kultúrne zariadenia KSK buď ako hlavný organizátori, alebo ako spoluorganizátori festivalov.

V tejto oblasti zostáva v plnení ešte niekoľko interných opatrení, ktoré by výraznejšie prispeli k publicite a propagácii folklórnych festivalov tak, ako sme to zaznamenali v programe Terra Incognita. K reálnemu rozvoju a zvýšeniu návštevnosti je však potrebné nastaviť systémové nástroje a pomoc.

Zoznam najvýznamnejších aktivít TLK, vrátane festivalov s podrobnejším popisom je v prílohe č. 1.)

Krojový ples – Moldava nad Bodvou (KCÚBaR)

Dedovizeň – Slovenské Nové Mesto (MaKCJZ)

Abovské folklórne slávnosti – Rozhanovce (KCA)

Spišské folklórne slávnosti (SOS)

Gemerský folklórny festival – Rejdová

Jánske ohne nad Šíravou - Vinné ZOS)
Tokajský festival - Borša (KCMaP)
Dožinky - Chlebom a vínom – Trebišov (MaKCJZ)
Zemplínske slávnosti – Michalovce (ZOS)
Podhorod'ské slávnosti – Podhorod' (ZOS)
Putovný festival Údolia Bodvy a Rudohoria - (KCÚBaR)
Medzibodrožský kultúrny festival – Kráľovský Chlmec (KCMaP)
Valalická krojovaná paráda – Valaliky (KCA)
Svätomartinský festival – Veľké Trakany (KCMaP)
Rok na Gemeri – Rožňava (GOS)
Tokajské vinobranie – Čerhov (MaKCJZ)

- **Uskutočniť rokovania s operátormi siete TLK ku koordinácii, organizácii a spolufinancovaniu súťaží ZUČ na úrovni kraja a regiónov**

Plnenie:

K problematike súťaží záujmovo-umeleckej činnosti sa uskutočnilo v sledovanom období niekoľko rokovaní na rôznych úrovniach, vrátane spoločného stretnutia riaditeľov regionálnych osvetových zariadení so zamestnancami Národného osvetového strediska, kde sa riešila celková úroveň súťaží ZUČ, otázka prehodnotenia počtu súťaží a financovanie krajských súťaží. Na úrovni kraja sa riešili opatrenia v záujme zvyšovania úrovne regionálnych a krajských súťaží a bol určený hlavný organizátor tej-ktorej krajskej súťaže podľa charakteru a najlepšieho potenciálu súťažiacich v danom regióne. V posledných rokoch sa úspešne darí spájať vybrané krajské súťaže s festivalmi v danom regióne; zabezpečiť odbornosť poroty a uskutočniť rozborové semináre na odbornej úrovni.

Problémom, ktorý sa nepodarilo doteraz vyriešiť je nedostatočná koordinácia súťaží s rezortom školstva a nedostatočná motivácia víťazov – nemáme na mysli oceňovanie, ale iné benefity, ktoré by bolo potrebné zapracovať do systému.

Problematiku sme niekoľkokrát predniesli na medzirezortnej skupine pre kultúru ako aj v novokoncipovanom Výbore pre kultúrno-osvetovú činnosť Rady vlády pre kultúru - avšak zatiaľ bez pozitívneho výsledku. V uvedenom úsilí budeme naďalej pokračovať.

(Výber z krajských postupových súťaží ZUČ v oblasti TLK v prílohe č. 2)

- **Zverejniť výsledky prieskumu o stave TLK v regiónoch KSK na svojich www stránkach a zabezpečiť ich prepojenie na informačné databázy folklórnych inštitúcií, vrátane Archívu KMAF Košice (Klub milovníkov autentického folklóru)**

Plnenie:

Kultúrne zariadenia systematicky aktualizujú databázu aktérov TLK v danom regióne, a zoznamy zverejňujú na svojich webových portáloch. Je potrebné poznamenať, že prijatím nového zákona č. 189/2015 Z. z. o kultúrno-osvetovej činnosti nastali zmeny v spôsobe evidencie a vytvárania centrálneho zoznamu kolektívov a jednotlivcov v oblasti záujmovej umeleckej činnosti a neprofesionálnej umeleckej tvorby na základe stanovených údajov v zákone. Zatiaľ proces vstupu a vkladania údajov do centrálneho zoznamu Národného osvetového centra cez informačno-technologický systém nebol ukončený. Kultúrne centrum Údolia Bodvy a Rudohoria, ktoré má krajskú pôsobnosť v kultúrno-osvetovej činnosti v KSK spolupracuje s Archívom Klubu milovníkov autentického folklóru podľa potreby. Ku koncu roka 2015 evidujeme v celom kraji 21 folklórnych súborov, 44 detských folklórnych súborov, 72 folklórnych skupín, a vyše 100 ďalších kolektívov (spevacké skupiny, dychové hudby, vyše 100 jednotlivcov – spevákov, inštrumentalistov, ľudových rozprávačov). Zo získaných údajov od kultúrnych zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK vyplýva, že v celom regióne máme vyše 5 tisíc činných aktérov – členov rôznych kolektívov TLK (členov folklórnych kolektívov a remeselníkov). V roku 2008 sa evidovalo celkom 4799 členov folklórnych kolektívov a jednotlivcov, na základe čoho môžeme konštatovať, že v sledovanom období došlo k nárastu v počte členov rôznych kolektívov folklóru a TLK aj z dôvodu vzniku nových kultúrnych centier, zmapovaniu potenciálu tej – ktorej oblasti ľudovej kultúry za daný región a systematickej práce metodikov s obcami vo svojom spádovom území.

(Počet kolektívov a jednotlivcov ZUČ-TLK za jednotlivé regióny KSK je v prílohe č. 3)

- **Aktualizovať krajský poradný a lektorský zbor pre folklór a zväziť založenie folklórneho fóra**

Plnenie:

Činnosť lektorského zboru pre folklór po zrušení Krajského osvetového strediska stagnovala. Aktívne zmeny nastali po 1. 1. 2015, t. j. delegovaní krajskej pôsobnosti kultúrno-osvetovej činnosti Kultúrnemu centru Údolia Bodvy a Rudohoria, ktoré v roku 2015 vytvorilo novú platformu TLK založenú z vedúcich a metodikov folklórnych kolektívov v regióne - v prvej etape z regiónu Košice a Košice okolie; v ďalšej etape bude postupne rozšírená platforma o ďalšie regióny samosprávneho kraja.

- **Uzatvoriť dohody o spolupráci s vybranými folklórnymi kolektívmi a združeniami v regiónoch**

Plnenie:

Kultúrne zariadenia pre kultúrno-osvetovú činnosť aktívne spolupracujú s folklórnymi združeniami svojho spádového územia s osobitným významom na prezentácie kolektívov na folklórnych podujatiach v rámci kraja. V každom subregióne organizujú pre nich metodické dni folklóru, spolupracujú s folklórnymi kolektívami pri organizovaní obecných slávností, podporujú obnovenie miestnych zvykov v oblasti TLK, organizujú pre nich vzdelávacie workshopy, pomáhajú im podľa požiadaviek pri podávaní projektov v rámci rôznych grantových systémov a pod.

- **Posilniť spoluprácu so združeniami miest a obcí v mikroregiónoch kraja**

Plnenie:

Spolupráca so združeniami miest a obcí v mikroregiónoch sa výrazne aktivovala pri vzniku nových festivalov so zámerom podpory kultúrneho turizmu so zážitkovými aktivitami a vytvárania partnerstiev so sieťovaním aktérov pri realizácii podujatí širšieho regionálneho významu.

- **Prijat' opatrenia na zlepšenie starostlivosti o TLK národnostných menšín v regiónoch Sobrance. Južný Gemer a Hnilecká dolina a venovať osobitnú pozornosť rozvoju tradičných podujatí TLK národnostných menšín v regiónoch KSK**

Plnenie:

V záujme zlepšenia starostlivosti o TLK v uvedených regiónoch boli vybrané podujatia, ktoré sa finančne podporovali, resp. podporujú v rámci dotačného systému KSK – buď ako trvalo podporené významné kultúrno-spoločenské podujatia, alebo na základe žiadostí organizátorov aj z oblastí, kde väčšina obyvateľov sa hlási k národnostným menšinám:

- Podhorod'ské slávnosti
- Gombasecké kultúrne slávnosti – celoslovenské podujatie.

Prezentácia kultúry národnostných menšín v rámci celého kraja je zabezpečovaná prostredníctvom festivalov, výstav, súťaží s cieľom podpory zachovávaní, rozvíjania a šírenia národnostnej menšinovej kultúrnej identity a prispieť tak k mnohotvárnosti kultúrneho života v regióne, ako napr.:

- Cserehátsky folklórny festival detí a mládeže v Buzici pre maďarskú národnostnú menšinu
- Eszterlanc - súťaž detských folklórnych súborov v Buzici
- Medzinárodný festival Jasličkárov v Janíku, v roku 2015 v Košiciach
- Latoricamenti tavasz – krajská súťaž detských divadiel pre maďarskú národnostnú menšinu v regióne Medzibodržia a Použia
- Festival národností Szirén v Ptrukši
- Hospodi Pomiluj
- Makovická struna – regionálna súťaž v speve rusínskych a ukrajinských piesní.

- **Prijat' opatrenia na zlepšenie situácie v oblasti ľudového rozprávania a ľudovej hudby**

Plnenie:

V záujme rozvoja žánru ľudového rozprávania boli realizované na začiatku hodnoteného obdobia školiťské a súťažné aktivity. V súčasnosti evidujeme dvoch ľudových rozprávačov na Gemeri (Rejdová, Vlachovo), štyroch na Zemplíne (Michalovce, Bánovce nad Ondavou, Vinné, Trnava pri Laborci), dvoch na Spiši (Harichovce, Spišský Hrušov) a jedného v Trebišovskom okrese (Michal'any).

- **Založiť tradíciu Medzinárodného festivalu zahraničných Slovákov**

Plnenie:

Od roku 2008 sa realizuje festival Slovákov žijúcich v zahraničí „Dedovizeň“, ktorý sa tradične každoročne koná 1. mája v areáli kultúrneho domu v Slovenskom Novom Meste. Hlavným organizátorom podujatia je obec Slovenské Nové Mesto v spolupráci

s Múzeom a Kultúrnym centrom južného Zemplína. Na podujatí pravidelne vystupujú kolektívy – zahraniční Slováci z Maďarska, Srbska, Chorvátska, Poľska, Česka, Ukrajiny, Rumunska, Francúzska. Podujatie je etablované v území a každoročne získava podporu z Ministerstva kultúry (teraz z Fondu pre umenie)

4.1.2.3.2. - múzeá v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK:

Košický samosprávny kraj má vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti štyri múzeá - Východoslovenské múzeum v Košiciach (VSM), Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi (MS), Zemplínske múzeum v Michalovciach (ZM) Banícke múzeum v Rožňave (BM), jedno múzeum spojené s osvetovým zariadením – Múzeum a Kultúrne centrum južného Zemplína v Trebišove (MaKCJZ); jedno trojzložkové zariadenie aj s regionálnou muzeálnou expozíciou – Kultúrne centrum Medzibodrožia a Použia v Kráľovskom Chlmci (KCMaP).

- **Zriadiť referáty etnografie vo svojich organizačných štruktúrach**

Plnenie:

Vo všetkých zariadeniach sú v rámci existujúcej organizačnej štruktúry vytvorené úseky etnografie, resp. pracovné pozície etnografov.

- **Doplniť plány výstavníckej činnosti o problematiku TLK**

Plnenie:

V rámci výstavníckej činnosti múzeí sa pravidelne každoročne konajú aj výstavy s tematikou tradičnej ľudovej kultúry ako samostatné výstavy, alebo etnografická tematika tvorí súčasť výstav, na ktorých sú prezentované aj iné odbory múzeí. Je potrebné dodať, že väčšina etnografických predmetov má charakter relatívne rozmerných predmetov; ich príprava v priestoroch mimo vlastného múzea je predovšetkým z pohľadu transportu náročná. Napriek tomu sa realizujú takéto výstavy aj v partnerských organizáciách v záujme zviditeľnenia etnografických zbierkových predmetov aj mimo vlastných zariadení. Výstavy v oblasti tradičnej ľudovej kultúry majú významný kultúrno-vzdelávací charakter, ktoré predurčujú aktívnu spoluprácu múzeí aj so školami v regióne. Za tým účelom sa konajú okrem návštev tematických výstav aj prednášky, semináre i tvorivé dielne určené pre deti a mládež, ale aj pre širokú verejnosť.

V rámci múzeí a ich expozícií osobitné miesto má Národopisné múzeum v Smižanoch ako pobočné zariadenie Múzea Spiša – so „Stálou expozíciou ľudovej kultúry dolného Spiša“.

Systematické budovanie zbierkového fondu patrí medzi priority muzeálnej činnosti. Napr. za sledované obdobie doplnilo Múzeum Spiša svoj fond o 199 zbierok – darom alebo kúpou získalo múzeum hodnotné zbierky ľudového odevu, ako košeľa mužská plátaná vyšívaná krížikovou výšivkou, nohavice mužské, šatky kašmírové, lejblik ženský, ženské sukne, opliecko dámske; z tradičných nástrojov na spracovanie ľanu motovidlá, špuľar, hrebene na česanie ľanu, brdá, vretená, krosná; z ľudovej umeleckej tvorivosti drevený betlehemy z regiónu Spiša. (*Výber z tematických výstav múzeí v oblasti tradičnej ľudovej kultúry – príloha č. 4.*)

- **Usmerniť zriaďovateľov a prevádzkovateľov Domov TLK, Domov remesiel a Izieb ľudových tradícií v mestách a obciach kraja v zmysle úloh vyplývajúcich z nových zriaďovateľských listín**

Plnenie:

Zamestnanci odborov etnografie a etnografi spolupracujú s domovmi TLK, domami remesiel, obecnými múzeami, izbami ľudových tradícií. Poskytujú metodickú pomoc pri zakladaní alebo zriadení nových expozícií. Napr.: Zemplínske múzeum spolupracovalo s obcou Vinné pri založení Obecného múzea; s obcou Zemplínske Hámre pri realizácii projektu „Zemplínske hámre – objavme históriu baníctva a železiarstva výroby vo Vihorlatských vrchoch“, v rámci ktorého bolo založené nové obecné múzeum; obcou Budkovce pri založení expozície „Gazdovského domu v Budkovciach“. Aktívnu spoluprácu prezentuje Múzeum a Kultúrne centrum južného Zemplína s obcami vo svojom spádovom území, kde boli zriadené izby ľudových tradícií, napr.. Zemplínska Nová Ves, časť Zemplínsky Klečenov a Úpor, Čerhov, Bačkov, Zemplínska Teplica. Časť týchto expozícií je využívaná aj k predvádzaniu remesiel na podujatiach v podaní domácich folklórnych skupín. Repliky zbierkových predmetov – ako napr. stroj na pletenie lana, historický traktor, prenosná pec na pečenie chleba a pod. vytvárajú nevšednú atmosféru pri prezentáciách ľudovej kultúry s cieľom popularizácie tradičných remesiel aj pre budúce generácie. V rámci poskytnutia metodickej pomoci zaznamenávame dobrú spoluprácu Banického múzea so Združením gemerských remeselníkov pri príprave a realizácii letných remeselníckych táborov pre deti v Krásnohorskej Dlhej Lúke.

- **Usmerniť kolektívy a organizácie folklóru pri budovaní a dopĺňaní krojovej základne ako aj pri príprave zvykoslovných programov**

Plnenie:

Odborní zamestnanci etnografických úsekov múzeí pravidelne spolupracujú hlavne s regionálnymi osvetovými zariadeniami pri príprave dramaturgických plánov festivalov s osobitným dôrazom na autenticnosť prezentovaných prvkov TLK. Veľký

význam má v tejto oblasti metodická spolupráca s využitím výsledkov výskumov pri doplnení krojov pre súbory. Realizujú sa aj tematické prednášky, napr. Kroje ako ich nepoznáme so zameraním na vývoj krojov na Zemplíne. Múzeum a Kultúrne centrum južného Zemplína na základe výskumov vydalo publikáciu s názvom „Ľudový odev na južnom Zemplíne“. Etnografi sa významne podieľajú hodnotiaceho procesu na regionálnych súťažiach a na krajskej súťaži „Nositelia tradícií“; súčasťou týchto súťaží je aj rozborový seminár s usmernením pre folklórne skupiny v oblasti krojovej základne a zvykoslovných programov.

- **Spolupracovať s ROS (regionálne osvetové strediská), verejnými knižnicami a rezortom školstva pri aktualizácii učebných osnov v oblasti regionálnej histórie**

Plnenie:

Spolupráca s rezortom školstva - priamo so školami - aktívne funguje v jednotlivých regiónoch nášho kraja aj z úrovne osvetových zariadení, regionálnych knižníc i etnografických úsekov múzeí v záujme uchovávania, šírenia hodnôt tradičnej ľudovej kultúry i pre pestovanie lokálpatriotizmu obyvateľov už od útleho detstva. V tejto súvislosti považujeme za potrebné spomenúť veľmi dobrú spoluprácu Zemplínskeho múzea so Zemplínskym osvetovým strediskom pri výskume krojov Zemplína, ale i ďalších regiónov nášho kraja. Výsledky výskumov sa aktívne využívajú na prezentáciách krojov pre školy a širokú verejnosť, ale hlavne pri ich doplnení prostredníctvom chránenej dielne – krojárne, ktorá funguje pri ZOS v Michalovciach. V rámci tohto opatrenia spomenieme aj ďalšie aktivity, napr.: VSM od roku 2013 pravidelne pripravuje besedy pre materské, základné a stredné školy v expozícii „Storočia v umení“ o predveľkonočných a predvianočných zvykoch v našom regióne. Veľmi úspešným výsledkom je spolupráca Banického múzea so školami v danom regióne v rámci projektu „Škola v múzeu – múzeum v škole“. Ide o metodický deň pedagógov a vychovávateľov na vybrané témy z oblasti TLK s dôrazom na regionálne hodnoty v procese výučby. Z aktivít múzeí nechýbajú tematické tvorivé dielne, ktoré sú prioritne určené pre deti a mládež. Múzeum Spiša ich pripravuje v autentickom prostredí - v Národopisnom múzeu v Smižanoch na rôzne témy k výstavám, ako napr.: Ako sa žilo v Smižanoch, Zlaté ruky, Vajíčko maľované, Kuzdeľná chyža a od roku 2011 realizuje cyklické podujatie Remeselnícky týždeň.

- **Popularizovať fakty a informácie z regionálnej histórie**

Plnenie:

Odborní zamestnanci múzeí sa podieľajú na základe požiadaviek aj na príprave podujatí organizovaných regionálnymi inštitúciami - predovšetkým pri prednáškach, besedách, seminároch k problematike TLK s prezentáciami výsledkov výskumných prác. So základnými školami pripravujú vedomostné súťaže so zameraním na históriu a kultúru daného regiónu. Výnimočná je spolupráca napr. Zemplínskeho múzea so Strednou odbornou školou v Michalovciach – odborní zamestnanci sa zúčastňujú praktických častí maturitných skúšok v spojitosti s regionálnou históriou, súčasťou ktorej je aj oblasť TLK. Veľmi sú obľúbené aktivity múzeí, ktoré sú spojené s ukázkami remesiel z nášho regiónu s možnosťou vyskúšania. Múzeum a Kultúrne centrum južného Zemplína úspešne popularizuje v rámci podujatia „históriu a tradície regiónu trochu inak“ - prednáškou a prezentáciou hnetenia a pečenia tradičného chleba, tradičné pranie a žehlenie, pletenie povrazov na historickom splietacom stroji. Na popularizovaní faktov a informácií z regionálnej histórie má osobitný význam publikačná činnosť z výsledkov vedecko-výskumných prác etnografických útvarov.

Napr.:

- publikácia „Kulinárske umenie našich predkov“ – je zamerané na vývoj jedál v oblasti Tokaja (MaKCJZ);
- Múzejný hlásnik, vlastivedné monografie na základe výskumných štúdií zamestnancov etnografických útvarov napr. Strážske, Budkovce, Jasenov, Poruba pod Vihorlatom, Hatalov, Vinohradníctvo vo Vinnom (ZM Michalovce);
- Rožňavské cechy; Potulky históriou Banického múzea v Rožňave; Múzejné noviny - Tradičná strava na Gemer; Uhliarstvo na Gemer; Maľované truhlice a súseky; Tradície a hodnoty – Pamätné izby v okolí Rožňavy; Živé múzeum – pastierstvo (BM Rožňava)
- Pútnické miesta Slovenska; Ročenka tradičnej ľudovej kultúry KSK 2010 (VSM Košice)
- „Mágia v tradičnej ľudovej kultúre v Košickom samosprávnom kraji“ vydané KSK – odbor kultúry a CR pri príležitosti EHMK v roku 2013
- DVD – dokumentárny film, vydané KSK, v ktorom sú predstavené investičné projekty v rámci programu Terra Incognita v tom aj s tematikou TLK, napr. Tradičné drevorezbárstvo v Krásnohorskej Dlhej Lúke; Výstavba tanečného humna vo Veľkých Trakanoch, Kráľovská aleja sôch a pod.
- Identifikácia vybraného nehmotného kultúrneho dedičstva cez projekt „Pamäť ľudu“, spracovaný Literárnou spoločnosťou Pravé orechové v rokoch 2012 - 2013 v rámci programu Terra Incognita;

- **Podieľať sa na pestovaní národného a regionálneho povedomia, hrdosti na príslušnosť k rodisku, regiónu, vlasti**

Plnenie:

V stálych expozíciách múzeí sa konajú o. i. tzv. hodiny regionálnej histórie, pravidelné semináre, prednášky pre širokú verejnosť na vybrané témy v spolupráci aj s inými kultúrnymi zariadeniami. Na popularizáciu regionálnej špecifickosti je založený napr.:

- Chlebom a vínom – interaktívna forma prezentácie zvykov dožinkových slávností – ako tradičné spôsoby mlátenia, prípravy a pečenia chleba ako aj prípravy a spracovania hrozna (MaKC JZ Trebišov)

- Tradičná zemplínska zabíjačka (MaKCJZ Trebišov)
- už spomínaný „Remeselnícky týždeň v Národopisnom múzeu v Smižanoch“ (MS Spišská Nová Ves)
- Festival nárečového divadla „Mihalovski deski“, ktoré organizuje Zemplínske múzeum v spolupráci s ďalšími kultúrnymi zariadeniami v regióne;

- Tradičná zemplínska zabíjačka (MaKCJZ Trebišov)
- Chlebom a vínom – interaktívna forma prezentácie zvykov dožinkových slávností – ako tradičné spôsoby mlátenia, prípravy a pečenia chleba ako aj prípravy a spracovania hrozna (MaKC JZ Trebišov)

Mimoriadne veľký význam pripisujeme skutočnosti, že sa tradičné ručné zvonenie a tradícia zvonárov na Slovensku boli zapísané do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva a je snahou, aby tento unikátny kultúrny fenomén bol súčasťou celosvetového zoznamu kultúrneho dedičstva UNESCO.

V regióne Spiš a Gemer túto tradičnú profesiu vykonávajú žijúci zvonári, zvonárky. Zasluhou Spišského osvetového strediska v Spišskej Novej Vsi vznikol jedinečný dokumentárny film „Ručné zvonenie na Železnej ceste“, ktorý zachytáva príbehy zvonárov v obciach Poráč, Štós, Gemerská Poloma, Gelnica a Smolník.

Viac aktivít so zameraním na pestovanie národného a regionálneho povedomia uvádzame v časti regionálnych osvetových zariadení.

4.1.2.3.3. - regionálne verejné knižnice v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK

- **Oživiť činnosť oddelení regionálnej literatúry a v záujme dobudovania fondov realizovať zberateľské a súťažné podujatia v oblasti slovesnej ľudovej tvorby**

Plnenie:

Košický samosprávny kraj má vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti 5 regionálnych knižníc: Verejná knižnica Jána Bocatia v Košiciach s krajskou metodickou pôsobnosťou pre ostatné regionálne knižnice, Zemplínska knižnica v Trebišove, Zemplínska knižnica Gorazda Zvonického v Michalovciach, Gemerská knižnica Pavla Dobšinského v Rožňave a Spišská knižnica v Spišskej Novej Vsi. V rámci samosprávneho kraja osobitné miesto zastáva Knižnica pri Kultúrnom centre Medzibodrožia a Použia v Kráľovskom Chlmcí, ktorá nie je samostatnou organizačnou jednotkou, ale súčasťou kultúrneho centra so zameraním predovšetkým na regionálnu bibliografickú činnosť Medzibodrožia a Použia s osobitným významom maďarskej národnostnej literatúry. V zmysle zriaďovateľských listín všetky knižnice majú vytvorené osobitné regionálne oddelenia, ktoré disponujú bohatou zbierkou dokumentov vďaka systematickému mapovaniu regionálnych dejín. Tieto regionálne oddelenia sa starajú o rozšírenie zbierkového fondu, poskytujú informácie a realizujú rôzne podporné aktivity – výstavy, tematické čítania, dramatizované zážitkové čítania z oblastí tradičnej ľudovej kultúry; rôzne výstavy s tematikou ľudovej kultúry; pričom veľmi významnú časť ich odbornej činnosti tvorí vypracovanie tematických rešerší na požiadanie. Všetky knižnice systematicky oživujú regionálnu literatúru v záujme dobudovania a obohatenia fondov týkajúcich sa regionálnej slovesnej tvorby od súčasných regionálnych autorov, ktorí sa venovali alebo venujú tradičnej ľudovej kultúre.

(Výber z niektorých aktivít regionálnych knižníc s tematikou TLK – príloha č. 5.)

Regionálne knižnice veľmi aktívne spolupracujú so školami rôzneho typu, domovmi dôchodcov, klubmi seniorov v záujme šírenia hodnôt tradičnej ľudovej kultúry. Pripravujú prezentácie a zaujímavé programy venované ľudovej kultúre, zvykom a zvyklostiam s využitím prvkov TLK, ukážkami tradičného zvykoslovie a obradov ľudovej kultúry pre širokú verejnosť. Veľmi významnú časť činnosti regionálnych oddelení knižníc tvorí zber a starostlivosť o regionálny fond, postupná digitalizácia najvzácnejších dokumentov s osobitným zreteľom na oblasť tradičnej ľudovej kultúry.

- **Podieľať sa s rezortom školstva a múzeami na aktualizácii obsahu učiva regionálnej histórie, ľudovej a regionálnej slovesnej tvorby**

Plnenie:

Regionálne knižnice aktívne spolupracujú s materskými školami, základnými i strednými školami pri rôznych prezentáciách hodnôt ľudovej kultúry s cieľom zvyšovania národného povedomia, lokálpatriotizmu, úcty k regionálnej a miestnej identite. Ako je aj vyššie prezentované, podieľajú sa v spolupráci priamo so školami na zostavení obsahu učiva regionálnej histórie, ľudovej a regionálnej slovesnej tvorby v záujme zvyšovania znalostnej úrovne detí a mládeže v oblasti tradičnej ľudovej kultúry.

Záver

Starostlivosť o tradičnú ľudovú kultúru už dnes tvorí významnú časť predmetu činností jednotlivých kultúrnych zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK – predovšetkým pre kultúrno-osvetové zariadenia z pohľadu prezentácie hodnôt hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva, pre múzeá z pohľadu vedecko-výskumných prác, uchovávaní a vytvárania zbierkového fondu, pre regionálne knižnice prioritne z pohľadu uchovávaní, zberu a tvorby regionálnych dokumentov.

Celá táto oblasť je významnou súčasťou kultúrneho dedičstva, ktoré je pilierom národnej, regionálnej a miestnej identity. Táto oblasť bola v poslednom období identifikovaná ako jeden z významných prvkov regionálneho rozvoja - je zahrnutá v Pláne hospodárskeho a sociálneho rozvoja nášho kraja a preto je potrebné ju rozvíjať integrovane s ďalšími oblasťami. Disparity v tejto oblasti môžu výrazne ovplyvniť aj plnenie ďalších „vážnejších“ cieľov, pretože laicky povedané „ak ľudia nevedia kto sú, ak nie sú hrdí na svoje korene a svoju históriu, nevedia sebavedome hľadiť do budúcnosti. V tejto oblasti je potrebné vyvinúť ešte veľa úsilia a malými krôčikmi – ktorými sú práve aktivity tradičnej ľudovej kultúry - posúvať toto vedomie vpred.

V poslednom období zaznamenávame veľmi pozitívny trend, ktorým je záujem o prvky TLK – či už ide o kroje, remeslá, tradičné zvykoslovie a pod. nielen u aktérov TLK, ktorí ich uchovávajú, ale aj u laickej verejnosti. Tento „nezmerateľný“ ale viditeľný indikátor napovedá, že sme na správnej ceste a že sa nám spoločným úsilím podarilo vyriešiť najzávažnejšie problémy a naštartovať rozvoj tejto oblasti.

Z uvedených pozitívnych trendov ako aj z výpočtu aktivít možno konštatovať, že Koncepcia rozvoja tradičnej ľudovej kultúry splnila svoj účel .

Materiál bol spracovaný na základe podkladov kultúrnych zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK, odboru školstva, odboru financií Úradu KSK, „Vyhodnotenia plnenia úloh vyplývajúcich z Koncepcie starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru za roky 2007 – 2014“ (MK SR); fotodokumentácia použitá z archívu OKaCR Úradu KSK a kultúrnych zariadení KSK.

V Košiciach, máj 2015

Spracovala: Ing. Gabriela Szabová – odbor kultúry a CR